

UVOD Ovaj Diplomski rad, Centralna banka i njena uloga u monetarnoj politici, zasnovan je na dosadašnjim zakonskim propisima te publikacijama kao i samim podzakonskim aktima Centralne banke Bosne i Hercegovine. Glavna okupacija ovoga rada je da se iznese i objasni srž bankarskog sistema BiH te samim time i Centralna banka kao njena glavna institucija u vođenju monetarne politike. Bankarski sistem BiH je nastao iz bankarskog sistema bivše SFRJ te samim time naslijedio i loše osobine socijalističkog bankarstva. Bilo bi neozbiljno reći da je bankarski sistem bivše republike bio loš ali sa sigurnošću možemo tvrditi da nije bio prilagođen potrebnim uslovima zemalja u tranziciji kao što je BiH te ulasku privatnih bankarskih i drugih finansijskih institucija. Osim loših osobina, bankarski sistem je naslijedio i dio vanjskog duga bivše republike kao i unutrašnji dug gdje najveći dio čini često pominjana devizna štednja.

Sama slika bankarskog sistema nakon ratnih sukoba bila je veoma loša i ogledala se u nelikvidnosti i nesolventnosti banaka, banke su bile u državnom vlasništvu i najbitnije zloupotrebe sredstava banaka su postale praksa. Ukupna političko- ekonomska situacija u BiH u poratno vrijeme je zbog političkih neslaganja još više odmagala bankarskom sektoru.

Potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma (22.11.1995.) prvi puta se pravno reguliše bankarski sektor u BiH, te se bankarski sektor uređuje kako na nivou države BiH tako i na nivou entiteta. Osim toga Dejtonski sporazum nalaže vršenje daljnjih aktivnosti u bankarskom sektoru u cilju reorganizacije bankarskog sektora u Bosni i Hercegovini.

Stvaranjem potrebnih zakonskih propisa, bankarski sistem BiH danas je regulisan savremenim zakonskim regulativama. Centralna banka BiH je nezavisna i samostalna institucija koja obavlja svoju zakonsku funkciju. Bankarski sistem ima svoje specifičnosti i unikatnosti kao što je guverner Centralne banke stranac, zatim imamo superviziju bankarskog sistema od Međunarodne zajednice, OHR-a te velik utjecaj Međunarodnog monetarnog fonda. Sve navedeno dovelo je do toga da BiH ima svoju stabilnu valutu i neočekivano stabilan bankarski sistem povodom čega su mnogi na početku bili skeptični. Sam poratni ekonomski napredak države odrazio se i na bankarski sektor te ga ustabilio i ojačao sa tendencijom daljeg rasta i razvijanja. Dobra zakonska rješenja dovela su strane banke i strani kapital u BiH, naravno Centralna banka vrši nadzor njihovog rada. Promjena vlasničke strukture banaka je izvršena i one su sada u privatnom vlasništvu. Osnovane su agencije za bankarstvo i svojim radom pomogle u unapređenju bankarskog sektora.

U budućnosti će Centralna banka BiH još više dobijati na značaju prvenstveno većim stepenom provođenja zakonskih propisa, zatim očekivanim ekonomskim napredkom države i sve češćim međunarodnim ugovorima kao što je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom.

1. Pojam i pravni status Centralne banke Bosne i Hercegovine U bankarskom sistemu svake zemlje glavnu ulogu igra njena centralna emisiona ustanova odnosno Centralna banka, ona reguliše rad i vrši kontrolu bankarskog sektora.

Prilikom definisanja pojma Centralna banka bitno je istaći da je to specifična državna institucija koja se javlja kao „banka-banaka” i „banka-države”. Iz ostalih dužnosti Centralne banke možemo vidjeti razlike između nje i (običnih) banaka. Glavna karakteristika banke je njena

profitabilnost, dok je Centralna banka neprofitabilna institucija. Centralna banka ne može uspostavljati direktne odnose sa nebankarskim sektorom osim sa državom, te ne predstavlja konkurenta ostalim bankama.

Ona je odgovorna za vođenje monetarne politike, što znači dinamiziranje i ponude novca a sa ciljem: stabilnih cijena, ekonomskog rasta, povećanje zaposlenosti i stabilan platni bilans.

Funkcije Centralne banke su:

- formiranje i dinamiziranje mase optičajnog novca, i
- uspostavljanje kreditnih i depozitnih odnosa sa bankama, državom i inostranim pravnim licima.

U prvoj funkciji ogleda se njena osnovna funkcija monetarne politike čija je osnova kvantificiranje i dinamiziranje ponude novca. Druga funkcija predstavlja „Posljednje utočište bankama ili zajmodavac u krajnjoj instanci“. Iz ovog se vidi njena makroekonomska uloga u kojoj obezbijđuje likvidnost u uslovima rastuće privrede, što ostvaruje snabdijevanjem poslovnih banaka potrebnim kvantumom novca i kredita. Centralna banka time pokriva trenutni deficit novčanih sredstava poslovnog bankarstva. Ovim postupcima Centralna banka ne garntuje bezuslovno likvidnost svake banke pojedinačno. Također, Centralna banka propisuje uslove za likvidnost i nelikvidnost te time disciplinuje banke na odbranu svoje likvidnosti i solventnosti.

Teoretski, pod pojmom Centralna banka smatra se državna institucija koja vrši:

- emisiju novčanica i kovanog novca,
- reguliše ponudu novca i kredita, devizni kurs i kamatne stope,
- nadzor finansijskog sistema,
- ulogu zajmodavca u krajnjoj instanci,
- upravljanje deviznim rezervama zemlje,
- čuvanje depozita banaka i drugih finansijskih organizacija,
- organizovanje platnog prometa,
- plaćanje i kreditne poslove sa inostranstvom.

Navedene aktivnosti Centralne banke su osnovne, one se razlikuju od zemlje do zemlje u zavisnosti od političkog sistema svake zemlje te specifičnosti njenog ekonomskog i bankarskog sektora. Centralna banka Bosne i Hercegovine je osnovana 20.06.1997. godine Zakonom o Centralnoj banci usvojenim od strane Parlamentarne skupštine BiH¹. Centralna banka počinje sa radom 11. 08. 1997. godine. Dejtonski mirovni sporazum je Centralnu banku Bosne i Hercegovine pavno regulisao na sledeći način:

"-Centralna banka Bosne i Hercegovine; Postojeće Centralne banke Bosne i Hercegovine koja

će biti jedina odgovorna za izdavanje novca i monetarnu politiku u cijeloj Bosni i Hercegovini.

-Nadležnosti Centralne banke određivaće Parlamentarna skupština. Međutim u prvih šest godina od stupanja na snagu ovog ustava, Centralna banka neće moći davati kredite štampanjem novca i u tom pogledu će funkcionisati kao currency board, poslije toga Parlamentarna skupština može tu nadležnost dati Centralnoj banci.

-Upravni odbor Centralne banke će se sastojati od guvernera kojeg imenuje Međunarodni monetarni fond, nakon konsultacije sa Predsjedništvom, i tri člana koje imenuje Predsjedništvo, od kojih su dva iz Federacije (jedan Bošnjak i jedan Hrvat, koji će djeliti jedan glas) i jedan iz Republike Srpske, a svi će imati mandat od 6 godina. Guverner neće biti državljanin Bosne i Hercegovine niti bilo koje susjedne države. U slučajevima podjednakih glasova, glas guvernera biće odlučujući.

-Nakon toga Upravni odbor Centralne banke Bosne i Hercegovine će se sastojati od pet lica koje imenuje Predsjedništvo na period od 6 godina. Odbor će među svojim članovima imenovati guvernera na period od 6 godina."

2. Osnivanje, ciljevi i zadaci Centralne Banke Bosne i Hercegovine Kao što smo već vidjeli sami ciljevi Centralne banke su određeni Dejtonskim mirovnim sporazumom kao i njena prva pravna regulativa. Centralna banka propisuje i odgovorna je za monetarnu politiku Bosne i Hercegovine. Monetarna stabilnost se ostvaruje „currency board” aranžmanom u kojem je vezana za Euro odnosom 1KM- 0,51129€ uz puno pokriće u slobodnim konvertibilnim deviznim sredstvima prema navedenom fiksnom kursu. Centralna banka raspolaže deviznim rezervama države. Zajedno sa agencijama za bankarstvo ona je nadležna za izdavanje dozvola za rad i nadzor banaka.

Currency board aranžman ograničava aktivnosti Centralne banke, tako da ne može kreditirati vladu, ne može finansirati ekonomski razvoj, ne može biti posuđivač u krajnjoj nuždi i najbitnije ne može žrtvovati kurs KM zbog saniranja ekonomskih šokova ili lošeg ekonomskog djelovanja.

Centralna banka ima Upravno odbor i Guvernera banke. Smještena je u Sarajevu a ima svoje glavne jedinice, jednu u Republici Srpskoj a dvije u Federaciji Bosne i Hercegovine. Centralna banka ima status pravnog lica i puno pravo da raspolaže svojom imovinom, da sklapa ugovore i sl. Može uspostavljati predstavništva u inostranstvu i imenovati zastupnike. Ima pečat sa grbom Bosne i Hercegovine i natpisom CENTRALNA BANKA BOSNE I HERCEGOVINE, slične pečat imaju i glavne jedinice sa dodatkom natpisa glavne jedinice i njenog sjedišta.

Konvertibilna marka je u proteklom desetljeću stekla puno povjerenje građana i postala stabilna valuta. Njena stabilnost je vezana za euro i ima pokriće u slobodnim konvertibilnim stranim valutama. Sve ovo je postignuto sprovođenjem pravilne monetarne politike.

